

Луцак О. О.,

*здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ВЧИНЕНИХ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ: ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. У статті досліджено окремі аспекти кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. Дослідженням встановлено зміст юридичної конструкції «із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх», а також запропоновано ряд пропозицій щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, наркотичні засоби, психотропні речовини, неповнолітні, вдосконалення.

Постановка проблеми. Поширення наркоманії та наркозлочинності в Україні за останні десять років стало однією з найгостріших суспільних проблем, нерозв'язання якої призводить до заподіяння шкоди здоров'ю людини, негативного впливу на соціальну сферу, а також є загрозою національній безпеці держави. Ситуація, що склалася сьогодні у сфері обігу наркотиків, передусім спричинена загальним високим рівнем вживання їх особами не за медичним призначенням, що становить 33 особи на 10 тис. населення (для порівняння: у 2003 р. – 21 особа), активізацією діяльності міжнародних наркосиндикатів та здійсненням транзитного переміщення наркотиків територією України [1].

Поряд з цим, статистичні дані свідчать, що значну кількість злочинів у сфері обігу наркотиків неповнолітні особи вчиняють під безпосереднім впливом старших за віком осіб. Тобто, зберігається негативна наркокримінологічна тенденція в частині прямого злочинного впливу дорослих на неповнолітніх осіб з метою залучення останніх до злочинної діяльності. Так, у 2012 р. 11,5% з усієї кількості злочинів у сфері обігу наркотиків вчиняється неповнолітніми або за співучасті з ними, а у 2013 р. – 13,1%. Викладене дозволяє констатувати актуальність питань, пов'язаних з правовою охороною неповнолітніх від цілеспрямованих дій дорослих, спрямованих на їх залучення до вчинення наркозлочинів, як в якості споживачів, так і активних учасників злочинної діяльності.

Мета статті полягає в дослідженні окремих аспектів кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх. Встановити зміст юридичної конструкції «із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх», а також запропонувати ряд пропозицій щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх.

Виклад основного матеріалу. Наявність у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) норм про відповідальність

за наркозлочини, вчинені із залученням неповнолітніх або щодо неповнолітніх (ч. 2–3 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 3 ст. 314, ч. 2 ст. 315, ч. 2 ст. 317), на жаль, суттєво не впливають на динаміку відповідних злочинів. Саме тому виникає необхідність вдосконалення окремих положень відповідних статей. Адже недосконалість норм КК України та надмірна їх диференціація призводить до багатьох помилок у судово-слідчій практиці, знижує ефективність діяльності держави із застосування кримінально-правових заходів протидії незаконному вживанню наркотичних засобів.

Перш ніж перейти до пропозицій щодо вдосконалення положень аналізованих статей, з'ясуємо значення юридичної конструкції «із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх», що несе в собі ключове навантаження та застосовується в межах відповідних складів злочинів. Центральними при цьому є терміни «залучення», «щодо» та «неповнолітній», при цьому принаймні перші два з них, на жаль, не розтлумачуються на законодавчому рівні. Так, у Сучасному тлумачному словнику української мови вказані терміни мають наступне значення: «залучати» означає «заохочувати, спонукати кого-небудь до участі, включати в якусь роботу; запрошувати узяти участь у чомусь; десь використовувати; приєднувати, вербувати»; «щодо» – «стосовно кого-, чого-небудь, відносно когось, чогось; з приводу чого-небудь; ...уживається для вираження, властивостей кого-, чого-небудь, котрі характеризуються з боку тих або інших ознак, зв'язків, стосунків і таке інше»; «неповнолітній» – «який не досяг повноліття» [2, с. 317–996].

Фактично аналогічні визначення знаходимо й в інших тлумачних словниках. Зокрема, у Новому тлумачному словнику української мови окреслені вище терміни визначаються таким чином: «залучати» означає «заохочувати, спонукати до чогось; спонукати когось бувати десь; забирати до себе, із собою; здобувати що-небудь»; «щодо» – «стосовно до кого-, чого-небудь, відносно когось, чогось; з приводу чого-небудь»; «неповнолітній» – «який не досяг повноліття; малолітній» [3, с. 708; 4, с. 350; 5, с. 847]. Великий тлумачний словник сучасної української мови робить такі роз'яснення: «залучення» – це «дія за значенням «залучати», а «залучати» – означає «заохочувати, спонукати кого-небудь брати участь у чомусь, включати в якусь роботу і таке інше; притягати до якоїсь організації, робити членом чого-небудь; запрошувати кого-небудь кудись, долучати до якоїсь роботи; заохочувати, спонукати кого-небудь бувати десь; забирати до себе, з собою; приманювати кого-небудь»; «щодо» – «стосовно кого-, чого-небудь, відносно когось, чогось; про, за когось, щось; уживається для вираження, особливостей, властивостей, якості кого-, чого-небудь, які характеризуються з боку тих або інших ознак, зв'язків, стосунків і таке інше»; «неповнолітній» – «який не досяг повноліття» [6, с. 309–1416].

У кримінально-правовій літературі юридична конструкція «із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх» набуває

більш специфічного звучання, зокрема залучення неповнолітнього означає: а) те, що винний вчиняє вказані в КК України дії в співучасті з неповнолітнім або долучає до їх вчинення особу, яка не досягла віку кримінальної відповідальності. При цьому він усвідомлює факт неповноліття залученої до вчинення злочинних дій особи [7, с. 978]; б) фактичне втягнення його дорослим шляхом психічного, фізичного впливу або в інший спосіб у незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів або психотропних речовин. Це може бути обіцяння матеріальної чи іншої вигоди, використання матеріальної чи службової залежності, обман тощо. Неповнолітній у складі цього злочину – це особа у віці від 14 до 18 років. Вчинення злочину щодо малолітнього означає, що останньому збуваються, саме, для нього виготовляються, зберігаються, пересилаються тощо наркотичні засоби або психотропні речовини [8, с. 906].

У навчальному посібнику «Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ» її автори, у контексті ст. 307 КК України, деталізують зазначену вище конструкцію, наголошуючи на таких важливих особливостях:

а) неповнолітній виступає співучасником злочину як співвиконавець або пособник; його залучення відбувається шляхом фізичного (погрози, примусу, шантажу) або психічного (перекопування, умовляння, обіцянка матеріальної чи іншої вигоди) впливу на особу, а також через обман залученого та використання матеріальної чи службової залежності;

б) залучення неповнолітнього – фактичне втягнення суб'єктом цього злочину особи у віці від 14 до 18 років у виконання будь-якої дії, яка є об'єктивною стороною цього злочину; це будь-які умисні дії особи, які здатні викликати в неповнолітнього бажання взяти участь у вчиненні аналізованих злочинів, або створити таку обстановку, коли неповнолітній буде змушений прийняти пропозицію щодо вчинення злочинних діянь;

в) неповнолітній може брати участь у вчиненні як одного з таких злочинних діянь, так і декількох з них (наприклад, у виробництві, перевезенні чи зберіганні наркотичних засобів чи психотропних речовин), при цьому склад цього злочину є закінченим за умови, що неповнолітній брав участь у вчиненні таких дій хоча б один раз (неповнолітній в такому разі несе відповідальність за вчинення лише тих дій, які охоплювалися його умислом, тобто за ст. 307 або ст. 309 КК України);

г) додаткової кваліфікації за ст. 304 КК України вчинення діяння із залученням неповнолітнього (малолітнього) не потребує [9, с. 605–606].

Схожі положення наведені й у Науково-практичному коментарі КК України, авторами якого є Ю. В. Баулін, В.І. Борисов, В. І. Тютюгін та інші, де також вказано на таке: «Діями, які були вчинені із залученням малолітнього, визнаються будь-які форми втягнення особи у віці до 14 років у вчинення хоча б однієї дії, передбаченої частинами 1 або 2 ст. 307 КК, хоча б один раз. При цьому суб'єкт злочину, передбаченого ст. 307 КК, що залучив малолітнього, повинен усвідомлювати, що ця особа не досягла 14-річного віку. Якщо ж суб'єкт не усвідомлював малолітнього віку особи, відповідальність для нього настає за умови, якщо він за обставинами справи повинен був та міг це усвідомлювати. При визначенні вчинення дій щодо малолітнього слід виходити з того, що фактично такі дії можуть виражатися в незаконному збуті наркотичних засобів у значних, великих чи особливо великих розмірах або особливо небезпечних наркотиків особі, яка не досягла 14-річного віку, у тому числі в місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів та в інших місцях масового перебування громадян» [10, с. 630–631].

Натомість автори іншого Науково-практичного коментаря КК України (Є. Л. Стрельцов, С. М. Кучанський, В. М. Шевчук та інші) пишуть, що юридична конструкція «із залученням неповнолітнього (малолітнього)» (зокрема, до вчинення одного з видів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 307 КК України) означає «будь-яку форму причетності на будь-якій стадії вчинення зазначеної категорії злочинів», при цьому поняття «причетність» у розумінні цих науковців не пов'язане зі співучастю в злочині, а означає «діяльність особи, яка не брала участь у вчиненні злочину, хоча й пов'язана із цим злочинном, але не сприяла йому» [11, с. 78–601]. Вказані вчені залучення неповнолітнього (малолітнього) у контексті вчинення наркозлочинів не пов'язують зі співучастю цих осіб у таких суспільно небезпечних діяннях, а обмежуються виключно їх причетністю до таких злочинів. На наш погляд, з цим погодитися неможливо, оскільки причетність безпосередньо не пов'язана зі вчиненням відповідного наркозлочину, проте конструкція «із залученням неповнолітнього (малолітнього)» існує в злочинах, передбачених розділом XIII Особливої частини КК України, не просто так, а саме для того, щоб підкреслити те, що винний (повнолітня особа) залучає (втягує) неповнолітнього (малолітнього), прагнучи, щоб останній взяв участь в одному чи кількох злочинах у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Варто також підкреслити, що ситуація з приводу розуміння юридичної конструкції «із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх» ускладнюється тим, що поряд із терміном «залучення» КК України оперує суміжними термінами – «втягнення», «схилиння», «спонукування», які вказують на певні дії, що також можуть бути вчинені стосовно неповнолітніх. Для їх співвідношення, на наш погляд, слід виходити з тлумачення, що дається в ППВСУ «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27 лютого 2004 р. № 2, яка акцентує увагу на таких головних моментах:

а) «відповідальність дорослих осіб за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність встановлена не тільки ст. 304 КК України, а й іншими статтями цього Кодексу (ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3 ст. 303, ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 2 ст. 315, ч. 2 ст. 317, ст.ст. 323 і 324), котрі є щодо неї спеціальними нормами, відтак у разі вчинення злочину, передбаченого спеціальною нормою, кваліфікувати дії винної особи ще й за ст. 304 КК України не потрібно (п. 3);

б) під втягненням неповнолітнього в злочинну чи іншу антигромадську діяльність треба розуміти певні дії дорослої особи, вчинені з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати в нього рішучість взяти участь в одному чи декількох злочинах або займатись іншою антигромадською діяльністю. Втягнення завжди передбачає наявність причинного зв'язку між діями дорослої особи і виникненням у неповнолітнього бажання вчинити протиправні дії. Зазначений наслідок може досягатися за допомогою всіх видів фізичного насильства (заподіяння тілесних ушкоджень, мордування, катування тощо) і психічного впливу (погроза застосувати насильство, завдати матеріальних збитків, зганьбити в очах однолітків та товаришів, позбавити повсякденного спілкування; перекопування, залякування, обман, шантаж, підкуп, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших низьких почуттів; давання порад про місце й способи вчинення злочину або приховання його слідів; обіцянка приховати сліди злочину, забезпечити грошима, подарунками, розвагами тощо) (абз. 1–2 п. 5);

в) залучення неповнолітнього в незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання

наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ч. 3 ст. 309 КК України), а також залучення неповнолітнього чи малолітнього до вчинення таких дій з метою збуту чи до незаконного збуту цих речовин (ч. 2–3 ст. 307 КК України) може здійснюватись у різних формах, наприклад в обіжні матеріальної чи іншої вигоди, використанні їх матеріальної чи службової залежності, обмані тощо. Відповідальність дорослого за ч. 3 ст. 307 КК України настає в тому разі, коли він усвідомлював, що особа, яка залучається ним до вчинення суспільно небезпечних дій, є малолітньою, чи коли він за обставинами справи міг і повинен був про це знати (п. 11) [12].

Викладені вище положення дозволяють констатувати наступне:

1. Вчинення наркозлочину із залученням неповнолітнього є специфічною формою втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, відтак поняття «втягнення» є родовим. Окреме існування вказаної форми конструктивно зумовлене передусім особливостями об'єкта, предмета, об'єктивної сторони та суб'єкта злочинів, пов'язаних з кримінальним наркозломом, і, у контексті цього, вимогами міжнародного та національного законодавства, що дозволяє зазначати про неповнолітнього (як співучасника чи потерпілого) у положеннях спеціальних норм.

2. Юридична конструкція «із залученням неповнолітніх» у злочинах, пов'язаних з наркотиками, означає, що винний (доросла особа, повнолітній) з будь-яких мотивів вчиняє через фізичний, психічний вплив або в інший спосіб які-небудь умисні дії (зокрема, долучення, спонукання, заохочення, запрошення, заманювання, забираючи, вербування, використання, спрямування, притягнення, включення до відповідної злочинної діяльності), що здатні викликати в дитини, яка не досягла 18-річного віку, рішучість (бажання) взяти участь у вчиненні одного чи кількох таких злочинів. У таких випадках неповнолітній є або співучасником (співвиконавцем чи пособником) відповідного злочину, або особою, яка не може бути визнана суб'єктом злочину в силу недосягнення за законом встановленого віку кримінальної відповідальності.

3. Юридична конструкція «щодо неповнолітніх» у злочинах, пов'язаних з наркотиками, означає, що винний (доросла особа, повнолітній) вчиняє відповідне суспільно небезпечне діяння стосовно (відносно) дитини, яка не досягла 18-річного віку. У таких випадках неповнолітній виступає передусім потерпілим від відповідного злочину, що, однак, не виключає, за наявності для цього підстав, визнання його суб'єктом наркозлочину в разі вчинення заборонених дій з наркотичними засобами, психотропними речовинами та їх аналогами.

Розглядаючи склади злочинів, передбачених ст. 307, 314, 315 КК України, слід звернути увагу на неоднозначність законодавчого підходу до використання юридичних конструкцій «щодо неповнолітніх (малолітніх)», а також вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення їх змісту.

Так, у ч. 3 ст. 307 КК України незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинене щодо малолітнього, є особливо кваліфікованою ознакою складу злочину. Натомість особливо кваліфікованою ознакою злочину, передбаченого ч. 3 ст. 314 КК України, є незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів щодо неповнолітнього. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинене щодо неповнолітнього, є кваліфікованою ознакою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 315 КК України. Тобто, законодавець по-різному підходить до застосування досліджу-

ваних понять. Безумовно, неоднозначність законодавчих підходів до конструкцій аналізованих статей навряд чи сприятиме однозначній кваліфікації відповідних наркозлочинів.

На наш погляд, в основу уніфікації використання юридичних конструкцій «щодо неповнолітнього» та «щодо малолітнього» слід покласти принцип вікової диференціації. Тобто: основний склад – вказівка на неповнолітнього, кваліфікований – на малолітнього, або кваліфікований – на неповнолітнього, особливо кваліфікований – на малолітнього, або обидва особливо кваліфіковані – відповідно на неповнолітнього та малолітнього. Такий підхід є цілком виправданим, оскільки співвідноситься з іншими нормами КК України – ст. ст. 149, 152–153, 303–304 та іншими, а також відповідає принципам гуманізації кримінальної відповідальності та особливостям психофізіологічного розвитку дитини залежно від різних періодів її життя.

Враховуючи запропонований вище принцип, вважаємо за необхідне внести відповідні зміни в диспозиції ст. ст. 307, 314–315 КК України. Так, у ч. 2 ст. 307 КК України поряд з поняттям «із залученням неповнолітнього» визначити, як кваліфікуючу ознаку, конструкцію «щодо неповнолітнього». Така пропозиція узгодить положення ч. 2 ст. 307 з ч. 3 ст. 307 КК України, де особливо кваліфікуючою ознакою основного складу злочину є його вчинення щодо малолітнього.

Говорячи про диспозицію ст. 314 КК України, зазначимо, що для узгодження положень щодо вікової диференціації потерпілого, у ч. 3 вказаної статті, слід замінити особливо кваліфіковану ознаку злочину «вчинені щодо неповнолітнього» на «вчинені щодо малолітнього». Натомість у ч. 2 ст. 314 КК України передбачити вчинення злочину щодо неповнолітнього як його кваліфікуючу ознаку.

Як вже зазначалося вище, вжитий в диспозиції ст. 315 КК України термін «схиляння» є видовим щодо поняття «втягнення», яке представлено в багатьох статтях КК України, зокрема і в ст. 304. Особливість останньої в контексті нашого дослідження полягає в тому, що вона є загальною нормою, зокрема щодо спеціальної – ст. 315 КК України. При цьому внутрішня конструкція ст. 304 КК України в повній мірі враховує принцип вікової диференціації потерпілого. У ч. 1 ст. 304 КК України представлений основний склад злочину з вказівкою на неповнолітнього, а в ч. 2 ст. 304 КК України кваліфікований – на малолітнього. Враховуючи викладене, вважаємо за необхідне узгодити положення диспозиції ст. 315 КК України з положеннями ст. 304 КК України. Так, зміст диспозиції ч. 2 ст. 315 КК України залишити без змін. У свою чергу, видається логічним доповнити ст. 315 КК України частиною третьою, зміст якої повинен відповідати ч. 2 ст. 304 КК України: «3. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього, ...».

Така редакція ч. 3 ст. 315 КК України в повній мірі узгодить положення щодо вікової диференціації неповнолітнього, як потерпілого від злочину. А саме, основний склад (ч. 1 ст. 315 КК України) містить вказівку на будь-яку особу як потерпілого від злочину, кваліфікований (ч. 2 ст. 315 КК України) – на неповнолітнього, особливо кваліфікований (ч. 3 ст. 315 КК України) – на малолітнього.

Поряд з поняттям «щодо неповнолітнього (малолітнього)» уніфікації в рамках ст. ст. 307 та 309 КК України потребує також і конструкція «із залученням неповнолітнього (малолітнього)». Так, у ч. 2 ст. 307 КК України передбачена відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, пси-

хотропних речовин або їх аналогів, вчинене із залученням неповнолітнього. У ч. 3 ст. 307 КК України – за дії, передбачені ч. 1 або 2 цієї статті, вчинені із залученням малолітнього. Як бачимо, у ч. 2 ст. 307 КК України вчинення злочину із залученням неповнолітнього виступає кваліфікуючою ознакою злочину. У свою чергу, залучення малолітнього або вчинення злочину щодо малолітнього є особливо кваліфікованою ознакою діяння, передбаченого в ст. 307 КК України. Тобто, досліджувані поняття в рамках диспозиції ст. 307 КК України є законодавчо уніфікованими.

Диспозиція ст. 309 КК України є схожою за змістом об'єктивної сторони складу злочину з ст. 307 КК України. У ч. 3 ст. 309 КК України передбачена кримінальна відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, вчинені із залученням неповнолітнього. Тобто, конструкція «із залученням неповнолітнього» в ч. 3 ст. 309 КК України, на протигагу ч. 2 ст. 307 КК України, виступає в якості особливо кваліфікованої ознаки складу злочину.

Висновок. На нашу думку, враховуючи змістовну схожість диспозиції ст. 307 та ст. 309 КК України, а також необхідність їх уніфікації в контексті вікової диференціації неповнолітнього як специфічного співучасника наркозлочинів, виникає необхідність корегування відповідних положень досліджуваних статей. Так, пропонується ч. 2 ст. 309 КК України після слів «передбачених статтями 307, 308, 310, 317 цього Кодексу, або» доповнити юридичною конструкцією «із залученням неповнолітнього». При цьому, у ч. 3 ст. 307 КК України замість поняття «неповнолітнього» передбачити поняття «малолітнього».

Література:

1. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80/page>.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За ред. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
3. Новий тлумачний словник української мови / В.Яременко, О.Сліпущко. – Т. 1 (А–К). – Видання друге, виправлене. – К. : «Аконіт», 2003. – 928 с.
4. Новий тлумачний словник української мови / В.Яременко, О.Сліпущко. – Т. 2 (К–П). – Видання друге, виправлене. – К. : «Аконіт», 2003. – 928 с.
5. Новий тлумачний словник української мови / В.Яременко, О.Сліпущко. – Т. 3 (П–Я). – Видання друге, виправлене. – К. : «Аконіт», 2003. – 864 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
7. Уголовный кодекс Украины : Научно-практический комментарий / С.С.Яценко, В.И.Шакун. – К. : Правові джерела, 1998. – 1088 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.

9. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб. / за ред. В.В. Коваленка, О.М. Джузи, А.В. Савченка. – К. : Атіка, 2011. – 648 с.
10. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. / за ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Байлін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
11. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / за ред. Є.Л. Стрельцова. – Х. : Одісей, 2012. – 904 с.
12. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/7EC8DB48148F1846C3256E6A00312BDE?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=7EC8DB48148F1846C3256E6A00312BDE&Count=500&>.

Луцак А. А. Уголовная ответственность за преступления в сфере оборота наркотических средств и психотропных веществ, совершенных с привлечением несовершеннолетних и в отношении несовершеннолетних: понятие и пути совершенствования

Аннотация. В статье исследованы отдельные аспекты уголовной ответственности за преступления в сфере оборота наркотических средств и психотропных веществ, совершенных с привлечением несовершеннолетних и в отношении несовершеннолетних. Исследованием установлено содержание юридической конструкции «с привлечением несовершеннолетних и в отношении несовершеннолетних», а также предложен ряд предложений по совершенствованию уголовной ответственности за преступления в сфере оборота наркотических средств и психотропных веществ, совершенных с привлечением несовершеннолетних и в отношении несовершеннолетних.

Ключевые слова: уголовная ответственность, наркотические средства, психотропные вещества, несовершеннолетние, совершенствования.

Lutsyk A. Criminal liability for crimes related to narcotic drugs and psychotropic substances of minors and juveniles: concept and ways to improve

Summary. The article explores some aspects of criminal responsibility for crimes related to narcotic drugs and psychotropic substances of minors and juveniles. Investigation has found the content of legal structures “involving minors and juvenile”, and also provides a number of suggestions for improving the criminal responsibility for crimes related to narcotic drugs and psychotropic substances of minors and juveniles.

Key words: criminal liability, narcotic drugs, psychotropic substances, minors, improvement.